כיתה ז' | תנ"ך | שיעור 1 מתוך 5 | 45 דק' | שמואל א טז, א-כג

**ממלכתי: שמואל א נלמד בכיתה ז' (פרקים טז-יז חובה; יח-כה יחידת בקיאות לבחירה). חמ"ד: לפי מתווה תשפ"ז ספר שמואל א נלמד בכיתה ח', והיחידה מתאימה גם לה; לימוד עם רש"י, רד"ק ומצודת דוד. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.**

# "וה' יראה ללבב": משיחת דוד בבית לחם

## 🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יספרו איך נבחר דוד: שמואל בבית לחם, שבעת בני ישי שעוברים לפניו, והבן הקטן שמגיע מן הצאן
- התלמידים יסבירו את העיקרון "כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לַעֵינַיִם, וַה' יִרְאֶה לַלֵּבָב" ויביאו דוגמה לכך מן הפרק
- התלמידים יתארו את המפגש הראשון בין דוד לשאול: רוח רעה, כינור, והקשר שנוצר ביניהם

## 📚 בהתאם לתוכנית הלימודים

בהתאם לתוכנית הלימודים: ממלכתי, כיתה ז' (תוכנית הלימודים בתנ"ך): פרק חובה, "בין שאול לדוד: טז; יז". חמ"ד (מתווה להוראת שמואל א, תשפ"ז, כיתה ח'): "עליית דוד": ה' שולח את שמואל למשוח מלך חדש, דוד נבחר מבין בני ישי ("כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב"), דוד נבחר לנגן לפני שאול. רעיון גדול: אדם צריך לבטוח בה' וגם לעשות השתדלות אנושית. מיומנויות: איתור פרטים, אפיון דמות. (תוכנית הלימודים, ממלכתי · תוכנית הלימודים, חמ"ד)

## ❓ השאלה הגדולה של השיעור

**לפי מה בוחרים מנהיג: לפי מה שרואים, או לפי מה שבלב?**

שמואל רואה את אליאב, הבן הגבוה והיפה, ובטוח שהוא המלך. ה' עוצר אותו: "אַל-תַּבֵּט אֶל-מַרְאֵהוּ וְאֶל-גְּבַהּ קוֹמָתוֹ". הפרק מלמד אותנו להסתכל עמוק יותר, וגם שואל: איך אפשר בכלל לראות לב?

## 🚪 כרטיס כניסה (2 דקות)

בתחילת השיעור כל תלמיד עונה בכתב, בלי ציון:

1. למה אמר שמואל לשאול שה' מאס בו? (פרק טו)
2. מה עשה שאול עם עמלק, ומה לא עשה כפי שנצטווה?
3. תנו דוגמה לתכונה של מנהיג שאי אפשר לראות בעיניים.

**למורה:** שאלות 1-2 מזכירות את הסיבה לכך שמחפשים מלך חדש (פרק טו). שאלה 3 מכינה את העיקרון של הפרק, "וה' יראה ללבב". אין צורך לתקן עכשיו; הכרטיסים מראים מה התלמידים זוכרים.

### 🧪 פתיחה

מראים לכיתה (או מתארים) שלוש "תמונות פרופיל" דמיוניות: אדם גבוה בחליפה, נער בבגדי עבודה, ואישה עם מיקרופון. שואלים: "מי מהם הכי מתאים להיות ראש העיר? למה?" שומעים תשובות. אחר כך: "על מה התבססתם? מה באמת ידעתם עליהם?" ומספרים: "היום נראה שגם נביא גדול כמו שמואל טעה בדיוק כך".

### 📖 הסבר למורה

**הרקע**: בפרק טו ה' מאס בשאול כמלך, כי לא קיים את הציווי על עמלק. שמואל מתאבל על שאול, וה' אומר לו: "עַד-מָתַי אַתָּה מִתְאַבֵּל אֶל-שָׁאוּל", ושולח אותו לבית ישי בבית לחם, כי שם נמצא המלך הבא.

**הפחד של שמואל (ב-ה)**: שמואל חושש ששאול יהרוג אותו אם יידע. ה' אומר לו לקחת עגלה ולומר שבא לזבוח. זקני בית לחם חרדים לקראתו: "שָׁלֹם בּוֹאֶךָ". הפרט הזה מראה שהמצב בממלכה מתוח.

**שבעת הבנים (ו-יא)**: שמואל רואה את אליאב ואומר בלבו "אַךְ נֶגֶד ה' מְשִׁיחוֹ". ה' עונה: "כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לַעֵינַיִם, וַה' יִרְאֶה לַלֵּבָב". כך עוברים לפניו שבעה בנים, וה' לא בחר באף אחד. רק אז שמואל שואל: "הֲתַמּוּ הַנְּעָרִים", ומתברר שיש עוד אחד, הקטן, שרועה את הצאן.

**המשיחה (יב-יג)**: דוד מגיע, וה' אומר "קוּם מְשָׁחֵהוּ, כִּי-זֶה הוּא". שמואל מושח אותו "בְּקֶרֶב אֶחָיו", ו"וַתִּצְלַח רוּחַ-ה' אֶל-דָּוִד". שימו לב: המשיחה נעשית בשקט. דוד לא הופך מיד למלך, ושאול עדיין על כיסאו.

**דוד בחצר שאול (יד-כג)**: באותו זמן "וְרוּחַ ה' סָרָה, מֵעִם שָׁאוּל", ורוח רעה מבעתת אותו. העבדים מציעים לחפש מנגן, ואחד מהם מתאר את דוד: יודע לנגן, גיבור, נבון דבר, "וַה', עִמּוֹ". דוד מגיע, שאול אוהב אותו, וכשדוד מנגן "וְרָוַח לְשָׁאוּל וְטוֹב לוֹ". האירוניה: שאול מקרב אליו את מי שיחליף אותו, בלי לדעת.

### 📜 הפסוקים (מכון ממרא, נוסח מנוקד)

**שמואל א פרק טז, פסוקים א-יג**

**(א)** וַיֹּאמֶר ה' אֶל-שְׁמוּאֵל, עַד-מָתַי אַתָּה מִתְאַבֵּל אֶל-שָׁאוּל, וַאֲנִי מְאַסְתִּיו, מִמְּלֹךְ עַל-יִשְׂרָאֵל; מַלֵּא קַרְנְךָ שֶׁמֶן, וְלֵךְ אֶשְׁלָחֲךָ אֶל-יִשַׁי בֵּית-הַלַּחְמִי – כִּי-רָאִיתִי בְּבָנָיו לִי, מֶלֶךְ.

**(ב)** וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלֵךְ, וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי; וַיֹּאמֶר ה', עֶגְלַת בָּקָר תִּקַּח בְּיָדֶךָ, וְאָמַרְתָּ, לִזְבֹּחַ לַה' בָּאתִי.

**(ג)** וְקָרָאתָ לְיִשַׁי, בַּזָּבַח; וְאָנֹכִי, אוֹדִיעֲךָ אֵת אֲשֶׁר-תַּעֲשֶׂה, וּמָשַׁחְתָּ לִי, אֵת אֲשֶׁר-אֹמַר אֵלֶיךָ.

**(ד)** וַיַּעַשׂ שְׁמוּאֵל, אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר ה', וַיָּבֹא, בֵּית לָחֶם; וַיֶּחֶרְדוּ זִקְנֵי הָעִיר, לִקְרָאתוֹ, וַיֹּאמֶר, שָׁלֹם בּוֹאֶךָ.

**(ה)** וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם, לִזְבֹּחַ לַה' בָּאתִי, הִתְקַדְּשׁוּ, וּבָאתֶם אִתִּי בַּזָּבַח; וַיְקַדֵּשׁ אֶת-יִשַׁי וְאֶת-בָּנָיו, וַיִּקְרָא לָהֶם לַזָּבַח.

**(ו)** וַיְהִי בְּבוֹאָם, וַיַּרְא אֶת-אֱלִיאָב; וַיֹּאמֶר, אַךְ נֶגֶד ה' מְשִׁיחוֹ.

**(ז)** וַיֹּאמֶר ה' אֶל-שְׁמוּאֵל, אַל-תַּבֵּט אֶל-מַרְאֵהוּ וְאֶל-גְּבֹהַ קוֹמָתוֹ – כִּי מְאַסְתִּיהוּ: כִּי לֹא, אֲשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם – כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לַעֵינַיִם, וַה' יִרְאֶה לַלֵּבָב.

**(ח)** וַיִּקְרָא יִשַׁי אֶל-אֲבִינָדָב, וַיַּעֲבִרֵהוּ לִפְנֵי שְׁמוּאֵל; וַיֹּאמֶר, גַּם-בָּזֶה לֹא-בָחַר ה'.

**(ט)** וַיַּעֲבֵר יִשַׁי, שַׁמָּה; וַיֹּאמֶר, גַּם-בָּזֶה לֹא-בָחַר ה'.

**(י)** וַיַּעֲבֵר יִשַׁי שִׁבְעַת בָּנָיו, לִפְנֵי שְׁמוּאֵל; וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-יִשַׁי, לֹא-בָחַר ה' בָּאֵלֶּה.

**(יא)** וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-יִשַׁי, הֲתַמּוּ הַנְּעָרִים, וַיֹּאמֶר עוֹד שָׁאַר הַקָּטָן, וְהִנֵּה רֹעֶה בַּצֹּאן; וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-יִשַׁי שִׁלְחָה וְקָחֶנּוּ, כִּי לֹא-נָסֹב עַד-בֹּאוֹ פֹּה.

**(יב)** וַיִּשְׁלַח וַיְבִיאֵהוּ וְהוּא אַדְמוֹנִי, עִם-יְפֵה עֵינַיִם וְטוֹב רֹאִי; וַיֹּאמֶר ה' קוּם מְשָׁחֵהוּ, כִּי-זֶה הוּא.

**(יג)** וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת-קֶרֶן הַשֶּׁמֶן, וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו, וַתִּצְלַח רוּחַ-ה' אֶל-דָּוִד, מֵהַיּוֹם הַהוּא וָמָעְלָה; וַיָּקָם שְׁמוּאֵל, וַיֵּלֶךְ הָרָמָתָה.

**שמואל א פרק טז, פסוקים יד-כג**

**(יד)** וְרוּחַ ה' סָרָה, מֵעִם שָׁאוּל; וּבִעֲתַתּוּ רוּחַ-רָעָה, מֵאֵת ה'.

**(טו)** וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי-שָׁאוּל, אֵלָיו: הִנֵּה-נָא רוּחַ-אֱלֹהִים רָעָה, מְבַעְתֶּךָּ.

**(טז)** יֹאמַר-נָא אֲדֹנֵנוּ, עֲבָדֶיךָ לְפָנֶיךָ – יְבַקְשׁוּ, אִישׁ יֹדֵעַ מְנַגֵּן בַּכִּנּוֹר; וְהָיָה, בִּהְיוֹת עָלֶיךָ רוּחַ-אֱלֹהִים רָעָה – וְנִגֵּן בְּיָדוֹ, וְטוֹב לָךְ.

**(יז)** וַיֹּאמֶר שָׁאוּל, אֶל-עֲבָדָיו: רְאוּ-נָא לִי, אִישׁ מֵיטִיב לְנַגֵּן, וַהֲבִיאוֹתֶם, אֵלָי.

**(יח)** וַיַּעַן אֶחָד מֵהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר, הִנֵּה רָאִיתִי בֵּן לְיִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי, יֹדֵעַ נַגֵּן וְגִבּוֹר חַיִל וְאִישׁ מִלְחָמָה וּנְבוֹן דָּבָר, וְאִישׁ תֹּאַר; וַה', עִמּוֹ.

**(יט)** וַיִּשְׁלַח שָׁאוּל מַלְאָכִים, אֶל-יִשַׁי; וַיֹּאמֶר, שִׁלְחָה אֵלַי אֶת-דָּוִד בִּנְךָ אֲשֶׁר בַּצֹּאן.

**(כ)** וַיִּקַּח יִשַׁי חֲמוֹר לֶחֶם, וְנֹאד יַיִן, וּגְדִי עִזִּים, אֶחָד; וַיִּשְׁלַח בְּיַד-דָּוִד בְּנוֹ, אֶל-שָׁאוּל.

**(כא)** וַיָּבֹא דָוִד אֶל-שָׁאוּל, וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו; וַיֶּאֱהָבֵהוּ מְאֹד, וַיְהִי-לוֹ נֹשֵׂא כֵלִים.

**(כב)** וַיִּשְׁלַח שָׁאוּל, אֶל-יִשַׁי לֵאמֹר: יַעֲמָד-נָא דָוִד לְפָנַי, כִּי-מָצָא חֵן בְּעֵינָי.

**(כג)** וְהָיָה, בִּהְיוֹת רוּחַ-אֱלֹהִים אֶל-שָׁאוּל, וְלָקַח דָּוִד אֶת-הַכִּנּוֹר, וְנִגֵּן בְּיָדוֹ; וְרָוַח לְשָׁאוּל וְטוֹב לוֹ, וְסָרָה מֵעָלָיו רוּחַ הָרָעָה.

שם ה' מובא בכתיב ה'. הפרק מובא במלואו, בשני חלקים: משיחת דוד, ודוד המנגן לשאול.

## ⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בפסוק, ובצד השני פירוש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהפסוק.

📜 **כתוב:** "אַל-תַּבֵּט אֶל-מַרְאֵהוּ וְאֶל-גְּבֹהַ קוֹמָתוֹ – כִּי מְאַסְתִּיהוּ" (שמואל א טז, ז)

💭 **מפרשים:** רש"י: "כִּי מְאַסְתִּיהוּ. לְפִי שֶׁכַּעְסָן הוּא", ומביא ראיה מפרק יז, שם אליאב כועס על דוד. כלומר, ה' ראה תכונה בלב שאי אפשר לראות מבחוץ.

📜 **כתוב:** "כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לָעֵינַיִם, וַה' יִרְאֶה לַלֵּבָב" (שמואל א טז, ז)

💭 **מפרשים:** רד"ק: ה' "ידע לבב אליאב כי איננו ישר". מצודת דוד: "אבל ה' יראה ללבב, הטובה היא, ובזה הדבר תלוי".

📜 **כתוב:** "וְרָוַח לְשָׁאוּל וְטוֹב לוֹ, וְסָרָה מֵעָלָיו רוּחַ הָרָעָה" (שמואל א טז, כג)

💭 **מפרשים:** מצודת דוד: "באה לו ההרוחה, וסרה ממנו החרדה". הנגינה של דוד מרגיעה את שאול.

## 👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

**חומרים:** תנ"ך (או דף הפסוקים מהעמוד הזה), לוח, דף עבודה, דפים קטנים

1. כרטיס כניסה (2 דקות)
2. פתיחה: שלוש תמונות פרופיל, מי מתאים להיות מנהיג? (5 דקות)
3. קריאה מודרכת בפסוקים א-יג, ועל הלוח שני טורים: "מה רואים בעיניים" / "מה ה' רואה" (12 דקות)
4. עבודה בזוגות: פסוקים יד-כג, מה קורה לשאול ואיך דוד עוזר לו (8 דקות)
5. דיון כיתתי: "וה' יראה ללבב", ואיך אנחנו יכולים לראות לב של אדם (8 דקות)
6. דף עבודה, שאלות 1-3 (7 דקות)
7. כרטיס יציאה (3 דקות)

## 💬 שאלות לדיון

**הבנה (מה כתוב?)**

1. למה שמואל פחד ללכת לבית לחם, ומה ה' אמר לו לעשות?
2. מה חשב שמואל כשראה את אליאב, ומה ענה לו ה'?
3. איפה היה דוד כשאחיו עברו לפני שמואל?
4. מה עשה דוד כשהרוח הרעה באה על שאול?

**פרשנות (מה זה אומר?)**

1. למה לדעתכם המשיחה נעשתה "בְּקֶרֶב אֶחָיו" ולא לפני כל העם?
2. מה המשמעות של "וְרוּחַ ה' סָרָה, מֵעִם שָׁאוּל" מיד אחרי "וַתִּצְלַח רוּחַ-ה' אֶל-דָּוִד"?
3. העבד מתאר את דוד בשש תכונות. איזו מהן נראית לכם הכי חשובה למלך, ולמה?

**הערכה (מה דעתי?)**

1. האם גם אתם "שופטים לפי המראה" לפעמים? מתי זה קורה?
2. שאול אוהב את דוד ולא יודע שהוא המלך הבא. האם זה עצוב, או דווקא טוב?

## 🏁 סיכום השיעור

ה' שולח את שמואל לבית ישי. שמואל בטוח שהבן הגבוה הוא המלך, וה' מלמד אותו: "האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב". דוד, הבן הקטן הרועה, נמשח בשקט, ורוח ה' עוברת אליו. באותו זמן דוד מגיע לחצר שאול כמנגן שמרגיע אותו. מכאן מתחיל הסיפור הארוך של דוד ושאול.

## 🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

השלימו במשפט אחד: "מנהיג טוב הוא מי ש... , ואת זה אי אפשר לראות ב... ".

### 🧭 התאמה לפי זרם

השיעור מתאים לשני הזרמים. ההבדל בדגשים:

**ממלכתי**

- קריאה ספרותית: האירוניה, שאול מקרב אליו את המלך הבא; ההנגדה בין אליאב הגבוה לדוד הקטן.
- דיון ערכי: שיפוט לפי מראה חיצוני ודעות קדומות, גם בכיתה וברשתות.
- דמויות: שמואל שמתאבל וחושש; דוד הרועה והמנגן; שאול המבועת.
- רקע: בית לחם, ישי, והמעבר ממלכות שאול (בנימין) לדוד (יהודה).

**ממלכתי-דתי (חמ"ד)**

- לימוד עם רש"י ורד"ק: למה מאס ה׳ באליאב ("כעסן הוא").
- דגש אמוני: "וה׳ יראה ללבב", ה׳ בוחן לבבות, ובחירת המלך היא בחירה של ה׳.
- קישור לנבואת שמואל לשאול בפרק טו ("ונתנה לרעך הטוב ממך").
- דיון במשמעות "ותצלח רוח ה'": רוח ה׳ כשליחות וכאחריות.

### 💡 הערות למורה

"רוח רעה מאת ה'" היא ביטוי שקשה לתלמידים. אפשר להסביר בפשטות שהכתוב מתאר פחד ודיכאון שנפלו על שאול אחרי שרוח ה׳ סרה ממנו, וכדאי לא להיכנס לדיון פסיכולוגי מעמיק. כדאי להזכיר שדוד עדיין לא מלך: מכאן ועד פרק לא שאול הוא המלך. למתקשים: דף עם תמיכה.

### 📝 בדף העבודה

בדף העבודה: סדר אירועים, טבלה "מה רואה האדם / מה רואה ה'", שאלה על התכונות של דוד, ושאלה על דוד המנגן לשאול, ובסוף משימת סיכום קצרה. יש גם גרסה עם תמיכה.

## מקורות

- שמואל א פרק טז, מכון ממרא
- רש"י על שמואל א טז, ספריא
- רד"ק על שמואל א טז, ספריא
- מצודת דוד על שמואל א טז, ספריא

# מחוון: "וה' יראה ללבב": משיחת דוד בבית לחם

🚪 **כרטיס כניסה:** 1. כי שאול לא שמע בקול ה' (טו, כג: "יַעַן, מָאַסְתָּ אֶת-דְּבַר ה'"). 2. שאול נלחם בעמלק, אבל השאיר בחיים את אגג המלך ואת מיטב הצאן והבקר (טו, ט). 3. למשל: יושר, אומץ, ענווה, אמונה, אכפתיות. לקבל כל תשובה סבירה; הכרטיס לא נבדק בציון.

1. הסדר הנכון: (1) ה' שולח את שמואל לבית ישי, (2) שמואל רואה את אליאב, (3) שבעה בנים עוברים לפני שמואל, (4) שמואל מושח את דוד, (5) דוד מנגן לשאול.
2. אליאב: רואים גובה ומראה יפה ("מַרְאֵהוּ וְאֶל-גְּבֹהַּ קוֹמָתוֹ"); ה' רואה את לבו ומאס בו (רש"י: כעסן). דוד: רואים נער קטן, רועה, "אַדְמוֹנִי, עִם-יְפֵה עֵינַיִם"; ה' בוחר בו: "קוּם מְשָׁחֵהוּ, כִּי-זֶה הוּא".
3. דוד היה הקטן, ועסק ברעיית הצאן. כנראה ישי לא חשב שהוא מתאים להיות מלך, ולכן לא הביא אותו. זה מלמד שגם בני משפחתו שפטו לפי גיל ומראה.
4. תכונות מפסוק יח: "יֹדֵעַ נַגֵּן", "וְגִבּוֹר חַיִל", "וְאִישׁ מִלְחָמָה", "וּנְבוֹן דָּבָר", "וְאִישׁ תֹּאַר", "וַה', עִמּוֹ". כל בחירה מנומקת מתקבלת.
5. שאול נרגע, מרגיש טוב, והרוח הרעה סרה ממנו: "וְרָוַח לְשָׁאוּל וְטוֹב לוֹ". הנגינה מרחיקה ממנו את הפחד.
6. תשובה טובה: אנשים שופטים לפי מה שהם רואים (גובה, יופי, גיל), וה' רואה את הלב, את התכונות והכוונות. שמואל חשב שאליאב מתאים כי הוא גבוה, אבל ה' בחר בדוד הקטן הרועה. דוגמה מהחיים: לא לשפוט ילד חדש בכיתה לפי הבגדים. (ניקוד מוצע: פירוש 2, קישור לפרק 2, דוגמה 1.)

פרשנות מסומנת כפרשנות (מתוך ספריא). נוסח הפסוקים ממכון ממרא; שם ה' מובא בכתיב ה'. ממלכתי: שמואל א נלמד בכיתה ז' (פרקים טז-יז חובה; יח-כה יחידת בקיאות לבחירה). חמ"ד: לפי מתווה תשפ"ז ספר שמואל א נלמד בכיתה ח', והיחידה מתאימה גם לה; לימוד עם רש"י, רד"ק ומצודת דוד. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.